

הערות על למידה כמראה וכפירוש de הוואס אדית אקראן

מוריהם ושל ספרי הלימוד. בעיני ילדים הידע האישי שלהם הוא נכון כל עוד לא הוכח אחרת. הידע האישי שלהם הוא ידע שעבר, מה שפיאזיה מכנה 'הטמעה'; הוא קיבל תוקף מיוחד מניסיונם האישי. עתה הם כופים את עצמם, את האמיתות שלהם, על העולם, ומטמיעים בהן אמיתות חדשות. הם מסוגלים אמנם להיפתח למצבים חדשים אך תוך כדי מאמץ פנימי ניכר לשמור על איזון עם המציאות הקיימת.

אנשים משתנים רק כאשר הם נחשפים ללמידה שיש לה משמעות עבורם. כאשר המורה הוא זה שמחליט מה ללמוד, הילדים עלולים לסרב משום שהבעיה שהמורה העמיד אינה מעניינת אותם. במקרה כזה הם, לפחות התלמידים "הטובים", ישנו את דברי המורה כדי להפיס את רוחו ולקבל ציון טוב. במקרים כאלה אנו מצליחים לייצר כמויות גדולות של תלמידים אומרי הן ונטולי חשיבה, שעייפו מללחום בסמכות המכתיבה להם אמיתות. במצבים רגילים ילדים ילמדו ויהיו מוכנים לשנות את דעותיהם רק כאשר מדובר בעניינים חשובים בעיניהם. כלומר, הם מסוגלים ללמוד כמעט כל דבר אם פתרון הבעיה הוא משמעותי להם ולחיהם.

הלמידה טמונה בעימות הפנימי ובהשפעתו על האיזון. כל יצור חי שוקל במידה כלשהי את התוצאות לפני שהוא מתחיל לפעול. כשאנו מדברים על למידה, מה שחשוב הוא התגובות המעגליות - פעולות הנגרמות על ידי הנסיבות ומשתנות בהתאם לכוונה. הדבר החשוב ביותר בדרך כלל אינו היצירה אלא הדחייה של המצב שאינו נוח. אם המצב שאינו נוח גורם מפח נפש למורה, או מזכה בציון נמוך, התגובה המעגלית לא תעזור הרבה, למעט העובדה שהילד ילמד לדכא את תהליכי החשיבה הטבעיים שלו. עלינו להשתדל להפוך את מצב הלמידה לכה, שבו המצב שאינו נוח יהווה את הבעיה האמיתית שהילדים יבקשו לפתור, ותינתן להם האפשרות לבחון את האסטרטגיות והתיאוריות שלהם תוך חיפוש פתרון עצמיים.

ההבדל בן שפה תיאורית לבין הטמעה הוא שהראשונה מביעה את המחשבה, ואילו השנייה מממשת אותה. התהליך הוא הגשמת המחשבה. כיצד השפה משנה את המחשבה? המחשבות כאילו לובשות חיים משל עצמן, נפרדות מהמציאות המוחשית החומרית. הווי אומר, השקפת העולם שלנו כבוגרים מעוצבת בעזרת מושגי העולם כפי שהם מעוצבים על ידי השפה, בה במידה שהם מעוצבים על ידי ההתנסות המוחשית.

ילדים הם מטבעם שחקנים ומחזאים. כאשר הם משחקים תפקידים בעזרת גופם ובעזרת עזרים חיצוניים, הם מנסים להבין את הכוח החיצוני

פיאזיה מסביר כיצד ילדים חושבים. עלינו לזהות מהו השטח שילדים חזקים בו, ובמקום לראות בכך מגבלה של האופרציות הפורמליות "האולטימטיביות", ליצור סביבות לימוד שיעודדו למידה; סביבות שבהן הילדים ילמדו באופן מעורב ופעיל את מה שברצוננו ללמדם. הילדים הם "בוראי עולם" ויש להם יכולת טבעית ללמוד בתוך התרבות. עלינו להכיר בהבדל שבין למידת ילדים מתוך התנסות מוחשית לבין למידה באמצעות שפה מופשטת. ילדים הם מומחים אמיתיים לניצול מיטבי של הידע שלהם. האינטליגנציה שלהם מקורה לא בידע שלהם אלא בגמישותם לאמץ שיטות ואסטרטגיות חדשות, לספח לעצמם את מה שהם שומעים ומתנסים בו. קיים תמיד פער בין מה שנאמר להם לבין מה שמופנם על ידם. פער זה הוא גדול בהרבה מהפער שהיה נוצר אילו ניתן להם להתנסות ולגלות עובדות וידע באמצעות פעילויות מוחשיות.

בניגוד לתלונות של מורים רבים על כך שילדים הם עקשנים מטבעם, ילדים הם לומדים טובים דווקא משום שאינם מוכנים לזנוח את דעותיהם לאור דברים שנאמרים להם או טיעונים של מומחים, יהיו רבי-עוצמה ככל שיהיו. אם היו נוטים לכך, הם היו מסכנים את איזונם הבסיסי. תארו לכם מה היה קורה בעולמנו אילו היינו פתוחים לתלוטין למודלים של הזדהות המפציצים אותנו חדשות לבקרים. דעותינו היו משתנות עם כל החלפת ערוץ בטלוויזיה או אחרי כל נאום של פוליטיקאי. העובדה שילדים זקוקים ראיות ניסוייות משכנעות ומבקשים אותן, היא ההוכחה לחוכמה המולדת שלהם. יותר מדי פעמים אנו מבטלים חוכמה זו בדרישה שילדים יקבלו את "האמיתות" של

הקיימים בחברה שבה נולדנו. כאשר אנו שוללים מהילדים את החשיבה ואת השיפוט הערכי בתהליך ההוראה שלנו, אנו יוצרים חברה עדרית שנידונה לשלטון של עריצות ולהרס עצמי אפשרי.

אנשים הם לא רק בוראי עולם אלא גם, ואולי בעיקר, מפרשי עולם - הם מעורבים, מתכננים, מעצבים אובייקטים וסובייקטים בסביבתם. הם מנסים "לקרוא" את האמת של העולם כדי לארגן את עולמם הפנימי. האובייקטים נושאים את הידע התרבותי של אלה שבאו במגע עם האחרים, ואלה שבאו במגע עם אובייקטים. לאובייקט יש אובייקטיביזציה היסטורית של מה שקדם לו. מחקר החיים של פיאז'ה, שנתמך על ידי אין-ספור חוקרים אחרים ששחזרו את מבחניו, אינו מכתוב תורה נצחית בנוגע למה שצריך להיות אלא מבוסס באופן מעשי על המבנה האמיתי של מה שמתקיים בראשיהם של האנשים.

כיצד משפיע בית-הספר על ראיית העולם של הילד? ההוראה אינה רק דיווח על ידע או העברה של ידע. להוראה צורות שונות, כגון קבלת החלטות, עריכת ניסויים וכו', משום שאנשים לומדים להכיר את העולם בדרכים שונות. לאחרונה נוצרות תיאוריות שונות של אינטליגנציות מרובות. הדבר אינו מבטל את תרומתו של פיאז'ה. תיאוריות אלו מחזקות את הנחותיו על אודות הילד כיחיד שחייב למצוא את דרכו בעולם באמצעות מגעים עם סביבתו - לפתח אסטרטגיות משלו כדי לגלות מה אמת ומה אינו אמת. עלינו לספק לילדים דרכים נוספות כדי שיוכלו להגיע לתגליות כאלה בסגנונות הלמידה האופייניים להם. פעמים רבות ביותר קורה שמספרים לילדים עובדות או כללים מסוימים, או שהם קוראים עליהם. אין פירוש הדבר שהם למדו זאת למרות שהם מסוגלים "להקיא" את "החומר" בחזרה כדי לשרוד בבית-הספר ולקבל תעודת מעבר כלשהי. הם ילמדו כאשר יגלו את התכנים האלה ביוזמתם, כאשר סקרנותם תתעורר ותניע אותם ללמוד אותם.

עלינו לשקול מחדש את תפקידינו כמחנכים. ככל שאני עובדת יותר עם מורים וילדים ומגלה יותר על הדרכים שבהן מופץ הידע בסביבות תרבותיות שונות (כיצד מועבר ידע בסביבות טבעיות בין המבוגרים והילדים), כן אני מרבה להיווכח שהמצב הבית-ספרי מתעלם מאסטרטגיות למידה טבעיות ויוצר סביבה חינוכית שבמקרה הטוב היא בלתי-טבעית, ובמקרה הרע היא מזיקה להתפתחות הטבעית של האינטליגנציה האנושית.

אך אם פשוט נשאיר את הילדים בסביבה הטבעית שלהם, הם ילמדו אך מעט ממה שנחוץ מבחינה תרבותית וחברתית. אחרי הכול, יש שוני מהותי בין אופן העברת הידע על ידי המומחה לעומת ההדיוט. כמו שכל מומחה יכול לספר לכם, אדם נעשה מומחה מתוך מעורבות ביצירה

המורכב וללמוד את השפה ככלי הבעה מתוך. עלינו לכבד את הצורך שלהם ללמוד מתוך ההתנסות והיצירה, ולא לצמצם אופני למידה אלה לתחומי הוראת האמנויות, המוסיקה והדרמה בלבד.

משחקי וידיאו אינם בהכרח גרועים. כמו אגדות הילדים, גם הם מאפשרים לשחק את ההתרחשות הדינמית בעולם, ומזמנים אמצעי בטוח להבעת רגשות סמויים (אלימות, ניצחון בתחרות וכו'), כמו גם את הנגישות להתנסות שאינה זמינה בדרך אחרת (כגון הדמיית משחקי חלל המאפשרים התנסות ראשונית בטיסה ללא איום של התרסקות אמיתית). מחשבים כשלעצמם אינם טובים או רעים. הם יכולים לתפוס מקום קונסטרוקטיבי בחינוך, ולא רק לשמש כ"מכונות הוראה" אישיות. האוריינות המחשבת משנה לא רק את האוריינות עצמה אלא גם את אופן החשיבה של הילד ואת האופן בו הוא מארגן את העולם (ארגון בקבצים, טקסט-על וכו').

ילדים הם לומדים טובים משום שהם בוראי עולם. הם יודעים לנהל משא ומתן ולהתמודד עם דעותיהם של אחרים במהלך יחסי הגומלין עם העולם. אנחנו רואים את בני השלוש מנפישים חפצים ומשחקים תפקידי דמויות בעלילות דמיוניות. הם משחקים דמויות, אפילו של עצים ואבנים, הם מנהלים שיחות עם עצמם ועם אחרים על תפקידיהם. הם בונים נושאים ונושאים ונותנים עם העולם באמצעות משחקים אלה כדי להביע את מטרותיהם. זה לא אומר שהילדים מוגבלים באופן כלשהו משום שכך הם רואים את העולם. זה אומר, שצריך לאפשר להם ללמוד בעזרת שיטות לימוד המדברות אליהם באופן טבעי.

אנשים הם לא רק בוראי עולם, הם גם האובייקטים של סביבותיהם. ייתכן שאנו המין היחיד שהוא אווילי עד כדי הרס עצמי, משום שלמדנו שלא להטיל ספק בדברים מסוכנים,

בראשו בצורה מופשטת. זה משקף הבנה בסיסית נכונה של חינוך בילדות המוקדמת, וגני ילדים רבים נתנו על כך את הדעת. אך לא ראינו יישום של גישה זו בכיתות גבוהות יותר.

התורה של פיאז'ה צומצמה לצערנו למצעד ניצחון מפעולות מוחשיות ויצירתיות אל חשיבה הגיונית מופשטת המופנמת בגילים השונים. נמצא, שמי שזקוק לחיזוק חיצוני מוחשי למימוש חשיבתו, רמתו מבחינת האינטליגנציה נמוכה יותר. פיאז'ה לא היה סומך את ידו על כך. בזמן שכיוון החשיבה המופשטת של הילד הוא, באופן כללי, מהמוחשי אל המופשט, הרי שתמיד כשאנו מלמדים דבר חדש לילדים או אף למבוגרים, יש לבסס זאת תחילה במוחשי, בכאן ובעכשיו, בעולם ידע קודם ונגיש, לפני שנמשיך "לדבר על זה" בשפה מופשטת.

בתי-הספר לא רק צמצמו את הלימוד באמצעות גילוי לניסיונות מועטים במעבדה למדעי הטבע ואת ההבעה האינטואיטיבית וההבנה לכלל התנסויות נדירות באמנות ובדרמה חופשית, אלא גם העבירו בטעות את הילדים בכיתה אי לסביבה התואמת את מי שנמצא בשלב האופרציות הפורמליות. כיתות גדולות ללא ציוד מתאים, ספסלים וכיסאות המגבילים את התנועה למשך זמן ארוך, הוראה המתבססת בעיקר על דיבורים ועל הפקת ידע מופשט ממלים כתובות או מדוברות, ולמידה על ידי חיקוי טהור, לא רק מהווים מכשול למי שלומד טוב יותר באמצעות תנועה ולסובלים מליקויי למידה, אלא גם נוגדת את תהליכי הלמידה הנורמליים של כל הילדים שטרם הגיעו לשלב האופרציות הפורמליות.

(תרגמה מאנגלית: ענת זיידמן)

של דבר-מה או מתוך פתרון של בעיה אמיתית בהנחיית מומחה, המצביע בפניו על כיוון ומטיל עליו אחריות הולכת וגוברת.

במקום לראות עצמנו כמחנכים מפטפי ידע, עלינו לראות עצמנו כבוראים, כמאפשרים התרחשות של למידה מעמיקה ומשמעותית של ילדים באמצעות ההתנסות. הווי אומר, אם המורה אינו יוצר דבר אלא רק מדקלם אמיתות שגורות או לועס עובדות, הרי הוא כהדיוט המדווח ידע מדווח; כאשר המורה נמצא במעורבות עם תלמידיו בנסיבות אמיתיות מתרחשת למידה עמוקה. כיצד עושים זאת?

1. על ידי פעילות מוחשית-מעשית (Hands on).
2. על ידי עיון (Heads in) - חשיבה רפלקטיבית על מה שראו, למדו, מה אפשר להסיק מכך וכו'.
3. השמעה חוזרת (Play back) - הילד מבצע השלכה מילולית ומשחקית של ההתנסות הנלמדת (יכול לכלול עבודה יצירתית - דרמה וכו').

למה אנו מתכוונים ב'חשיבה'? לפי פיאז'ה, חשיבה אמיתית היא פעילות פנימית דמומה המתחילה בערך בגיל שנתיים, כאשר הילד מתחיל לרכוש ידע סימבולי. החשיבה מאפשרת פעילות מודעת: לשקול מה נעשה, לתכנן מה צריך לעשות, לבחון פתרונות חלופיים. ילדים לומדים להינתק מפעילות של "כאן ועכשיו", לטובת שקילת פעולות ותוצאותיהן האפשריות. תהליך הפשטה רפלקטיבית, משחק תפקידים וכו' הוא תהליך של החצנה. כאשר ילדים מסוגלים לחשוב ולהציג, הם מתחילים לדבר. ברגע מסוים החשיבה מאפשרת להתחיל לשחק באופן מנטלי, בלי לשחק בפועל.

ברמה בסיסית אנשי חינוך רבים הבינו את האמת הזאת: אם רוצים שהילד יהיה לומד טוב, יש לאפשר לו התנסות מעשית ולתת לו כלים שבעזרתם יביע את מה שמאוחר יותר יתרחש

